

УДК 343.136:343.18

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.39>**Марина Городецька,**

канд. юрид. наук,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз

Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРЕДМЕТА ВІДАННЯ ТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

У статті розглядається співвідношення предмету відання та кримінальних процесуальних повноважень. На підставі аналізу теоретичних уявлень зроблено висновок про те, що кожному уповноваженому суб'єкту мають бути надані повноваження, які нададуть змогу вчинити такий вплив на предмет відання щоб здійснити поставлену кримінальну процесуальну функцію. З урахуванням визначення того, що реалізація прав учасників становить внутрішній зміст предмету відання у кримінальному процесі, встановлено, що у суб'єкта мають бути визначені повноваження щодо усієї сфери визначеного предмету відання. Оскільки кожне повноваження суб'єкта покликане забезпечити певне право учасника, реалізувати його.

Зроблено висновок, що дискреція серед компетенційних елементів простежується лише щодо застосування повноважень державними органами. Оскільки щодо здійснюваної кримінальної процесуальної функції та щодо визначеного предмету відання посадові особи не мають свободи вибору, на відміну від вибору повноважень.

Встановлено, що повноваження суб'єкта мають бути визначені у обсязі, необхідному для опрацювання предмету відання у повному обсязі. Предмет відання при цьому є визначальним, оскільки спочатку визначається сфера впливу, а потім щодо неї та з огляду на те, який має бути результат, визначаються засоби впливу – повноваження.

У результаті дослідження зроблено висновок, що предмет відання у співвідношенні з повноваженнями є визначальним, оскільки спочатку визначається сфера впливу, а потім щодо неї та з огляду на те, який має бути результат, визначаються засоби впливу – повноваження. Під час практичного правозастосування використовується взаємозалежність предмету відання та повноважень.

Визначено, що шляхом зміни предмета відання коригується розподіл повноважень суб'єктів кримінального провадження. Зміна предмета відання, що впливає на перерозподіл повноважень, може статися шляхом: зміни кваліфікації кримінального правопорушення, зміни територіальної юрисдикції, зміни статусу учасника кримінального провадження. У деяких випадках зміна предмета відання здійснюється штучно з метою навмисного набуття чи уникнення певних повноважень.

Ключові слова: підслідність, підсудність, предмет відання, повноваження, суб'єкт кримінального провадження, учасники кримінального процесу.

Постановка проблеми. Кримінальна процесуальна функція надає уявлення про те, яким має стати предмет відання у результаті здійсненого на нього впливу. Інструментами впливу щоб перетворити надану «сировину» у кінцевий «продукт» є надані кримінальні процесуальні повноваження. Предмет відання, так само як кримінальна процесуальна функція, має певне визначальне значення щодо повноважень суб'єкта кримінального процесу. Оскільки тільки визначеним набором повноважень можна вплинути на предмет відання з тим щоб перетворити його у такий стан, якого вимагає кримінальна процесуальна функція. Отже, для оптимального визначення повноважень суб'єкта необхідно розглянути їх співвідношення з предметом відання у кримінальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти співвідношення предмету відання з повноваженнями у кримінальному провадженні досліджували такі вчені, як: Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, С. В. Оверчук, А. А. Омаров, М. А. Погорецький, О. Ю. Татаров, В. І. Шишкін та інші. Проте питання взаємозалежності та взаємовпливу повноважень з іншими компетенційними елементами не розглядалося, приділялася увага переважно вивченню повноважень суб'єктів окремо. Тому, співвідношення предмету відання та кримінальних процесуальних повноважень залишається актуальним та потребує дослідження.

Метою даної статті є дослідження співвідношення предмету відання та кримінальних процесуальних повноважень. Для досягнення цієї мети необхідно виконати завдання: з'ясувати взаємозалежність предмету відання та кримінальних процесуальних повноважень суб'єкта, визначити можливі шляхи взаємовпливу предмету відання та кримінальних процесуальних повноважень суб'єкта.

Виклад основного матеріалу.

О.В. Селотін зазначає, що в рамках інституту підслідності здійснюється перерозподіл функціональних обов'язків правоохоронних органів, які здійснюють розслідування кримінальних справ [1, с. 171]. Отже, щодо впливу предмету відання на інші елементи компетенції, на думку автора, предмет відання у вигляді підслідності впливає на перерозподіл повноважень правоохоронних органів.

Проте, не можна погодитись з такою позицією автора, оскільки повноваження слідчих щодо розслідуваних матеріалів провадження залишаються такими самими, але щодо різних об'єктів. Тому не коректно вести мову про перерозподіл повноважень, проте можна сказати про визначення площини застосування таких повноважень.

Так, різницю предметів відання слідчих за однакових повноважень відмітила В.С. Чистякова [2, с. 12], так само А.Ю. Гнатюк зазначив, що набір функцій і повноважень у всіх прокурорів одного рівня є однаковим, а предмет відання – різним [3, с. 122].

Щодо оцінки співвідношення предмету відання з повноваженнями О.С. Козерацька зазначає, що підслідність кримінальних правопорушень є одним з процесуальних інститутів, який нерозривно пов'язаний з управлінською діяльністю, з організацією на його основі чіткого розмежування функціональних повноважень і взаємодії органів, що здійснюють досудове розслідування при вирішенні заяв, повідомлень про злочини, розкриття і розслідування злочинів, оформлення і направлення матеріалів кримінального провадження до суду [4, с. 106]. На підставі зазначеного авторкою, можна допустити, що предмет відання впливає на розподіл повноважень між суб'єктами у результаті організації управлінської діяльності.

Кожному уповноваженому суб'єкту мають бути надані повноваження, які надають змогу вчинити такий вплив на предмет відання щоб здійснити поставлену кримінальну процесуальну функцію.

У межах здійснення основної кримінальної процесуальної функції кожний суб'єкт функціональної сторони здійснює свої завдання, які

відповідають тим завданням, що мають бути виконані на тій стадії кримінального процесу, у якій даний суб'єкт наділений предметом відання.

За визначенням В.П. Гмирка, якщо мова йде про мету діяльності, то на досудовому провадженні нею може бути встановлення наявності (або браку) підстав для звернення обвинувальної влади з кримінальним позовом до відповідної юрисдикції; в діяльності суду її можна визначити як встановлення браку/наявності підстав для задоволення вчиненого кримінального позову [5, с. 25].

Цілком погоджуючись із висновками В.П. Гмирка, маємо зазначити, що завдання та кінцева мета судового розгляду співпадають із завданням органів правосуддя, але не співпадають із завданням, яке виконує сторона обвинувачення. При чому під час досудового розслідування завдання стадії співпадають із завданням сторони обвинувачення, яка діє в умовах обмеження судовим контролем. У той час як завдання, які виконує своєю діяльністю слідчий суддя, не співпадають із завданнями досудового розслідування. Стадія досудового розслідування завершується рішенням сторони обвинувачення, тоді як судові стадії завершуються рішенням суду.

Завдання та мета, на які спрямована кримінальна процесуальна діяльність обумовлюють визначення повноважень учасників кримінального провадження. Саме застосування визначених повноважень дозволяє суб'єктам провадження вплинути на свій предмет відання таким чином, щоб його перетворення свідчили про виконання завдань та мети, виконання кримінальної процесуальної функції.

Як вірно зазначає Ю.О. Тихомиров, норми існують раніше за факт, щодо якого вони застосовуються. Посадовці володіють дискреційною владою вибору рішень, оскільки вони постійно діють у наново виникаючих ситуаціях [6, с. 30].

Слід відмітити, що така дискреція серед компетенційних елементів простежується лише щодо застосування повноважень державними органами. Оскільки щодо здійснюваної кримінальної процесуальної функції та щодо визначеного предмету відання посадові особи не мають свободи вибору, на відміну від вибору повноважень. Враховуючи фактичні підстави застосування повноважень суб'єкт, у тому числі й кримінального провадження, повинен мати змогу обирати між наданими законом інструментами діяльності.

Кожне повноваження суб'єкта покликане забезпечити певне право учасника, реалізувати таке право. Реалізація прав учасників становить внутрішній зміст предмету відання суб'єкту кримінального провадження. Вочевидь, у суб'єкта мають бути визначені повноваження щодо усієї сфери визначеного предмету відання.

Можна припустити, що може скластися така ситуація, коли суб'єкт наділений повноваженнями у обсязі, який передбачає вплив ширший ніж визначений предмет відання. Або, навпаки, суб'єкту можуть бути надані повноваження, застосування яких не надає можливості вплинути на весь обсяг визначеного предмету відання. У такому разі слід констатувати надлишково визначені повноваження суб'єкта або законодавчу прогалину у врегулюванні його повноважень.

Слід зазначити, що у будь-якому разі має дотримуватися пропорційність між визначеними повноваженнями та предметом відання. Повноваження суб'єкта мають бути визначені у обсязі, необхідному для опрацювання предмету відання у повному обсязі. Предмет відання при цьому є визначальним, оскільки спочатку визначається сфера впливу, а потім щодо неї та з огляду на те, який має бути результат, визначаються засоби впливу – повноваження.

Дисертант В.В. Павловський дійшов до висновку, що процесуальний порядок розгляду матеріалів кримінального провадження під час здійснення судового контролю, а також правовий статус їх учасників залежать від предмета судового контролю, характеру правових питань, що вирішуються судом у кожному конкретному випадку [7, с. 13]. Взаємозалежність порядку розгляду від предмету судового контролю, яку помітив В.В. Павловський, цілком відповідає залежності визначених повноважень суб'єкта від його предмета відання.

Подекуди для уникнення виконання певних повноважень суб'єкти провадження вдаються до умисного коректування опрацьовуваного у даний момент предмету відання.

Так, одним із способів «корегування» предмету відання з метою «корегування» повноважень є умисне «заниження» кваліфікації розслідуваного кримінального правопорушення. Прикладом такої практики є рішення Європейського суду з прав людини у справі «Яременко проти України» 2008 року. Кримінальне правопорушення умисно було кваліфіковане працівниками органів розслідування як заподіяння особі тяжкого тілесного ушкодження замість умисного убивства. Забезпечення підозрюваному у вчиненні такого злочину юридичної допомоги захисника не було обов'язковим. Підозрюваний підписав відмову від захисника, після чого його допитали, і він визнав свою провину. Вже після зізнання кримінальне провадження передали за підслідністю на тій підставі, що дії підозрюваного могли кваліфікуватися як убивство і розслідування такого злочину належало до компетенції прокура-

тури (відповідно до діючого на той момент законодавства – уточнення наше) [8].

Отже, слідчий умисно застосував хибну кримінально-правову кваліфікацію вчиненого кримінального правопорушення, чим створив у вигляді хибного предмету відання підставу для уникнення застосування повноважень щодо забезпечення обов'язкової участі захисника.

Приклад застосування такого «прийому» як хибна кваліфікація можна спостерігати щодо суб'єктів кримінального провадження інших країн щодо «політичних» справ. Наприклад, у своєму інтерв'ю засновник компанії WikiLeaks Джуліан Ассанж заявив, що компетентні державні органи США щодо нього та Е. Сноудена порушили кримінальні провадження за викриття таємної інформації за статтями окрім як щодо шпіонажу ще й за кримінальними правопорушеннями на кшталт незаконного привласнення та комп'ютерного «хакерства». Висунення обвинувачення за цілим рядом «кримінальних» статей інтерв'юер пов'язує саме з тим, що обвинувачення безпосередньо у шпіонажі його та Е. Сноудена надало б підстави ряду країн не видавати їх до США у зв'язку із тим, що дане обвинувачення можна тлумачити саме як політичне. Обвинувачення за «кримінальними» статтями надає змогу владним органам США наполягати на видачі не політичного злочинця, а загальнокримінального [9].

Можна зазначити, що хибна кваліфікація вчинених кримінальних правопорушень може застосовуватися на державному рівні з метою, наприклад, застосування екстрадиції певної особи.

Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 589 КПК України у видачі особи іноземній державі відмовляється у разі, якщо видача особи (екстрадиція) суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України. Наприклад, відповідно до ст. 55 Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах у клопотанні про видачу може бути відмовлено, якщо злочин належить до військових злочинів або злочин має політичний характер [10].

Дійсно, неможливість екстрадиції осіб з приводу вчинених політичних чи військових злочинів може «спонукати» органи кримінального судочинства до застосування хибної кваліфікації з метою замаскувати військовий чи політичний злочин під кримінальне правопорушення «загального кримінального характеру». У даному випадку органи штучно створюють хибний предмет відання, відповідно до якого отримують можливість застосовувати ряд повноважень.

Подекуди зміна предмету відання за територіальним критерієм може впливати на зміну у переліку повноважень суб'єкта. Така взаємозалежність прослідковується у наступному прикладі.

На шпальтах періодичного видання «Юридична газета» прес-служба Верховного Суду (далі – ВС) повідомляє про обставини прийнятого рішення. У зв'язку із закінченням повноважень судді, який розглядав справу, та неможливістю утворити новий склад суду, кримінальне провадження було передано для розгляду до іншого суду. У цьому суді справа розглядалася з самого початку - зі стадії підготовчого судового засідання. Але, за повідомленням прес-служби, згаданий місцевий суд вирішив повторно не викликати для допиту свідків, а дослідити їхні показання, надані у «попередньому» суді, прослухавши звукозапис судового засідання, і надав оцінку зазначеним показанням у вирокі. Апеляційний суд залишив вирок місцевого суду без змін. Згодом колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, яка розглянула касаційну скаргу прокурора на вирок місцевого та ухвалу апеляційного судів, зробила висновок, що рішення місцевого суду про відсутність потреби в повторному виклику свідків для допиту є помилковим і, дослідивши в згаданий спосіб показання свідків, суд першої інстанції не дотримався принципу безпосередності дослідження доказів [11].

Цим, як указав ВС, місцевий суд грубо порушив вимоги кримінального процесуального закону, адже ст. 319 Кримінального процесуального кодексу України передбачає можливість не досліджувати раніше отримані докази лише в разі зміни судді, тобто в межах юрисдикції одного суду, який розглядає справу. Водночас у кримінальному провадженні була змінена територіальна підсудність: в іншому суді справа отримала новий реєстраційний номер, був призначений новий склад суду. Суд може не досліджувати раніше отримані докази лише в разі зміни судді, тобто в межах юрисдикції одного суду, який розглядає справу. Якщо ж справа передається з одного місцевого суду до іншого, то потрібно повторно викликати свідків для допиту, а не обмежуватися прослуховуванням звукозапису їхніх попередніх показань [11].

Отже, з даного прикладу можна зробити висновок, що зміна предмету відання за територіальним критерієм призводить до застосування повноважень щодо повторного проведення судових дій у зв'язку із забезпеченням принципу безпосередності дослідження доказів.

О. Панасюк зазначає, що саме підсудність впливає на повноваження суду виконувати

певні дії та приймати відповідні рішення у конкретному кримінальному провадженні [12, с. 285].

У результаті аналізу наведених прикладів можна зробити висновок про взаємозалежність предмету відання та повноважень у кримінальному процесі. Зміна одного об'єкту, як правило, призводить до зміни іншого. Під час правозастосовної діяльності практичними працівниками використовується властивість взаємного впливу між предметом відання та повноваженнями суб'єктів кримінального процесу, та застосовується їх штучне коригування, що звичайно є неприпустимим, оскільки дозволяє умисно відступити від визначеної кримінальної процесуальної форми, яка є однією з гарантій кримінального процесу.

Висновки

1. Кожному уповноваженому суб'єкту мають бути надані повноваження, які нададуть змогу вчинити такий вплив на предмет відання щоб здійснити поставлену кримінальну процесуальну функцію. Кожне повноваження суб'єкта покликане забезпечити певне право учасника, реалізувати таке право. Реалізація прав учасників становить внутрішній зміст предмету відання суб'єкту кримінального провадження. У суб'єкта мають бути визначені повноваження щодо усієї сфери визначеного предмету відання.

2. Між визначеними повноваженнями та предметом відання має дотримуватися пропорційність. Предмет відання при цьому є визначальним, оскільки спочатку визначається сфера впливу, а потім щодо неї та з огляду на те, який має бути результат, визначаються засоби впливу – повноваження.

3. Під час правозастосовної діяльності використовується властивість взаємного впливу між предметом відання та повноваженнями суб'єктів кримінального процесу, застосовується їх штучне коригування: умисна зміна предмету відання (хибна кваліфікація кримінального правопорушення, зміна територіальної підслідності, підсудності) впливає на розширення чи звуження повноважень суб'єктів кримінального процесу. Таке штучне коригування предмету відання й повноважень є неприпустимим, бо дозволяє умисно відступити від визначеної кримінальної процесуальної форми, яка є однією з гарантій кримінального процесу.

Перспективами подальших розвідок у даному науковому напрямку можуть стати такі: дослідження співвідношення предмету відання та кримінальної процесуальної функції, висвітлення елементів предмету відання у кримінальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Селютин А.В. Подследственность, как форма внешнего выражения разграничения компетенции государственных органов и должностных лиц при осуществлении уголовно-процессуальной деятельности. *Пробелы в российском законодательстве*. 2010. №1. С. 171-174.
2. Чистякова В.С. Органы предварительного расследования преступлений и разграничение компетенции между ними: автореф. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Москва, Московский ун-т им. М.В. Ломоносова. 1964. 17 с.
3. Гнатюк А.Ю. Функціональна структура кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому провадженні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Кривий Ріг, 2016. 187 с.
4. Козерацька О. С. Підслідність кримінальних проваджень злочинів проти безпеки виробництва на досудовому розслідуванні. *Матеріали 69-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету Одеського нац. університету ім. І. І. Мечникова (м. Одеса, 26-28 листопада 2014 року)*. Одеса: Астропринт, 2014. С. 106-109.
5. Гмирко В. П. Діяльнісний погляд на реструктуризацію кримінального процесу: The attempt of dogmatic shawshank redemption? *Правова позиція*. 2018. №1(20). С. 21-36.
6. Тихомиров Ю.А. Теория компетенции. Москва: Издание г-на Тихомирова М.Ю., 2005. 355 с.
7. Павловський В. В. Загальні положення досудового розслідування : автореф. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київ, 2016. 20 с.
8. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.06.2008р. у справі «Яременко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405. (дата звернення 08.05.2020)
9. Познер - Гость Джулиан Ассанж. (28-30 хвилина інтерв'ю) Випуск от 30.10.2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R1K4WxrL8LY>. (дата звернення 08.05.2020)
10. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 12.07.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627?find=1&text=%EF%EE%EB%B3%F2%E8%F7%ED#w11. (дата звернення 08.05.2020).
11. Якщо змінюється територіальна підсудність і справа розглядається спочатку, суд повинен повторно допитати свідків. Прес-служба Верховного Суду. *Юридична Газета*. 25 вересня 2018. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/yakshcho-zminyuetsya-teritorialnapidsudnist-i-sprava-rozglyadaetsya-spochatkusud-povinen-povtorno-.html>. (дата звернення 04.05.2020).
12. Панасюк О. До питання про співвідношення понять «повноваження» та «компетенція» суду в кримінальному провадженні. *Публічне право*. № 4 (12). 2013. С. 282-290.

Marina Horodetska. The relationship between the subject of jurisdiction and criminal procedural powers

The relationships between the subject of jurisdiction and criminal procedural powers are considered in the article. Based on the analysis of theoretical ideas, it was concluded that each authorized entity should be given the authority, which will make it possible to exert such an influence on the subject of jurisdiction to perform the assigned criminal procedural function.

Discretion among the competent elements can be traced only to using of powers by public authorities. Because of the criminal procedural function and the specific subject of jurisdiction officials do not have freedom of choice.

Given the definition of that the realization of the rights of participants is the internal content of the subject of jurisdiction in criminal proceedings, it is established that the subject must have defined powers over the entire scope of the defined subject of jurisdiction. Because each authority of the subject is designed to ensure a certain right of the participant, to exercise it.

It is established that when determining the powers of the subject of criminal proceedings, their unreasonable expansion or narrowing may be allowed. It is concluded that the proportionality between the defined powers and the subject of jurisdiction should be observed. The authority of the subject must be defined to the extent necessary to process the subject of jurisdiction in full.

It is concluded, that subject of jurisdiction is determining about the public authorities, because the sphere of influence is determined first, and then about it and given what the outcome should be, means of influence - powers are defined. During the practical application of law, the interdependence of the subject of jurisdiction and powers is used.

It is established that by changing the subject of jurisdiction, the distribution of powers of the subjects of criminal proceedings is adjusted. Changing the subject of jurisdiction, which affects the redistribution of powers, can occur by: changes in the qualification of a criminal offense, changes in territorial jurisdiction, changes in jurisdiction, changes in the status of a participant in criminal proceedings. In some cases, the change of subject of jurisdiction is done artificially in order to intentionally acquire or avoid certain powers.

Key words: investigative jurisdiction, jurisdiction, subject of jurisdiction, public authorities, subject of criminal proceedings, participant in criminal proceedings.